

1.10.2015

Dnro 1104/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

KURINPITOMENETTELYN VIRHEELLISYYDET

1

KANTELU

A palasi 1.3.2015 päivätyssä kirjeessään uudelleen aiempaan Riihimäen vankilassa (myöh. Riv) kahdeksan muun vangin kanssa eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemäänsä kanteluun (2496/4/14), joka koski ulkomaalaisen vangin sijoittamista osasto C5:lle. Tuohon kanteluun vankilasta saadun selvityksen mukaan kaikista kirjeen allekirjoittaneista vangeista tehtiin ilmoitus laittomasta uhkauksesta ja asia käsiteltiin kurinpidollisesti. Asiasta saadun selvityksen mukaan kaikille vangeille annettiin muistutus eli yksikään käsittely ei varsinaisesti johtanut kurinpidollisiin seuraamuksiin. A:n nyt käsillä olevan kirjeen liitteenä oli 17.12.2014 tehty toista vankia B, joka oli yksi edellä mainitun kirjeen allekirjoittajista, koskeva laitossijoittelupäätös. Päätöksen perusteluissa muun muassa kerrottiin vangin syyllistyneen Riv:ssa laittomaan uhkaukseen 5.6.2014 (kurinp.rang.nro - - -). Edellä mainittuun kanteluun saatujen selvitysten mukaan riittäväksi seuraamukseksi oli tuolloin katsottu muistutus, jota apulaisoikeusasiamiehen mukaan ei voida suoranaisesti pitää kurinpitorangeistuksena oikaisuvaatimusmahdollisuuden puuttumisen takia. A kertoo kirjeessään, että vangit eivät ole saaneet vankeuslain 15 luvun 12 §:n mukaista pöytäkirjaa kurinpitokäsittelystä itselleen.

2

SELVITYSPYYNTÖ

Kantelun johdosta vankilasta pyydettiin selvitys, jonka antoi johtaja. Selvityspyynnössäni tiedustelin erityisesti, onko edellä kantelukirjeen liitteenä olleen toisen vangin sijoituspäätöksestä ilmenevästi käytetty myös muiden kirjeen allekirjoittaneiden vankien kohdalla sijoitusperusteena tai muuna päätösperusteena kurinpidollisen seuraamuksen sijaan muistutukseen päättynyttä asiakirjaa/merkintää? Edelleen kysyin, onko aiemman kantelun tehneiden vankien kohdalla vankitietojärjestelmässä vastaavia merkintöjä ”kurinpitorangeistuksesta?” Selvityspyynnössäni totesin myös, että A:n kantelun liitteenä olleen toisen vangin laitossijoittelupäätöksen päätösperusteen sanamuoto ”syyllistynyt laittomaan uhkaukseen”, ei käsitykseni mukaan vastannut kurinpitoprosessin lopputulosta eikä rikosnimike ollut missään suhteessa seuraamukseen eli muistutukseen. Totesin erityisen ongelmalliseksi asian tekevän vankien kannalta se, että muistutuksesta ei voi hakea muutosta eli tehdä oikaisuvaatimusta, mikä taas kurinpidollisen seuraamuksen osalta on mahdollista (vankeuslain 20 luku 9 § 1 mom 9 kohta).

3

RATKAISU

3.1

Vankilan johtajan selvitys

Antamassaan selvityksessä johtaja kertoi seuraavan.

Riihimäen vankilassa tehdään vankitietojärjestelmään ilmoituksia hyvin moninaisista asioista. Asiat käsitellään ja päätetään vankitietojärjestelmän käsittelyprosessissa eli ns. kurinpitoprosessissa, josta aiheutuu ns.

kurikäsitelynumero. Käsitely ei aina pääty kurinpitorangeistukseen vaan asiassa voidaan mm. antaa muistutus tai käsittely voidaan jättää sikseen. Tässä tapauksessa on katsottu, että asiassa riittää huomautus, eikä kurinpitorangeistusta siis tarvitse antaa. Asia tehty ilmoitus ja prosessi on käsitelty samalla laitton uhkaus - nimikkeellä kaikkien osalta ja seuraus on ollut kaikkien osalta huomautus.

Apulaisjohtaja on toiminut ko. aikana johtajan sijaisena päätöksentekijänä. Hän on antanut päätökset henkilökohtaisesti tiedoksi vangeille. Kopiot päätöksistä ja vastaanottokuittauksista (osa kieltäytynyt allekirjoittamasta) ovat vankilan arkistossa.

Omana arviona katson, että ilmoitusnimike laitton uhkaus olisi käsittelyprosessin aikana ollut syytä muuttaa esim. uhkaavaksi tai sopimattomaksi käytökseksi. Laitton uhkaus on asianomistajarikos ja asianomistaja ei ole vaatinut asiassa rangaistusta. On myös kyseenalaista voiko kantelukirje valvovalle viranomaiselle sinänsä täyttää kyseisen rikosnimikkeen tunnusmerkistöä ja uskon, että valvova viranomainen ottaisi asian esille sellaisissa tapauksissa.

Tapauksessa on vaikuttanut kirjeen lisäksi ilmeisesti myös käytännössä muiden vankien yhteen vankiin tämän rikostaustasta johtuva painostus osastolla. Tämä ilmenee kantelukirjeessäkin kohdassa, jossa vangit ilmoittavat asiasta vartijalle. Riihimäen vankilan pääsääntö on, että uhkailevat vangin siirretään muualle ja uhattu jää osastolle. Kiusaamisessa ja painostamisessa pidetään nollatoleranssi ja asuttamisesta vankilassa vastaa henkilökunta.

Kurinpitokäsittelyssä olisi kuitenkin pitänyt huomioida asia kokonaisuutena ja todeta kirjallisesti käytännössäkin ilmennyt painostus. Katson, että asiassa ei riitä nimikemuutos, vaan asia tulisi käsitellä uudelleen kurinpitokäsittelyssä. Koska osa vangeista on vapautunut ja osa siirtynyt muihin vankiloihin, ei uusi käsittely ole käytännössä mahdollinen. Näistä syistä johtuen Riihimäen vankila poistaa kyseiset huomautukset kaikkien osalta.

Tiedossani ei ole, että annetulla huomautuksella olisi ollut vaikutusta myöhemmin tehtyihin päätöksiin.

3.2

Oikeusohjeet

Vangin kurinpidosta säädetään vankeuslain (767/2005) 15 luvussa. Tapahtuma-aikana tarkempia säännöksiä järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja kirjaamisesta annettiin valtioneuvoston vankeudesta antamassa asetuksessa (509/2006), joka sittemmin on korvattu 1.5.2015 voimaan tulleella asetuksella (548/2015).

Vankeuslain 15 luvun 9 §:n 1 ja 2 momentin mukaan järjestysrikkomus on selvitettävä viipymättä. Järjestysrikkomuksen tapahduttua on toimitettava puolueeton ja tasapuolinen tutkinta, jossa rikkomus selvitetään sen laadun ja vakavuusasteen edellyttämällä tavalla.

Asiaan osallisia ja tarpeen mukaan myös muita henkilöitä on kuultava. Tutkinta on suoritettava siten, ettei ketään aiheettomasti saateta epäilyksen alaiseksi.

Saman luvun 11 §:n mukaan järjestysrikkomusta selvittäessä vankia on kuultava.

Vankeuslain 15 luvun 16 §:n 2 momentin mukaan kurinpitorangeistuksesta päättää vankilan johtaja. Johtaja päättää myös, siirretäänkö rikos kurinpitorangeistuksen määräämisen sijasta poliisin tutkittavaksi.

Edellä mainitun pykälän 3 momentin mukaan muistutuksesta ja järjestysrikkomuksen selvittämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies.

Vankeusasetuksen 49 §:n (järjestysrikkomuksen selvittäminen) mukaan epäilystä järjestysrikkomuksesta on tehtävä Rikosseuraamuslaitoksen vahvistaman kaavan mukainen ilmoitus turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi tiedot ilmoituksen tekijästä, vankilasta, tapahtuma-ajasta, syylliseksi epäilystä vangista ja tapahtumaan liittyvistä muista henkilöistä sekä selostus tapahtuneesta ja tapahtuman johdosta tehdyistä toimenpiteistä. Nykyisin asiasta säädetään vankeusasetuksen 51 §:ssä.

Rikosseuraamuslaitos on antanut 4.6.2014 lukien voimaan tulleen ohjeen "Kurinpitorangeistuksen määrääminen" (3/004/2014). Ohjeen kohdassa "Muistutuksen käyttö seuraamuksena" todetaan seuraava.

Muistutus ei ole varsinainen kurinpitorangeistus ja sen käyttö kurinpitomenettelyssä on ollut harvinaista. Muistutuksen antaa yleisesti turvallisuudesta vastaava virkamies silloin, kun asiaa ei pidetä niin vakavana, että se tulisi viedä varsinaiseen kurinpitokäsittelyyn. Eduskunnan oikeusasiamies on pitänyt mahdollisena¹, että vangille voidaan myös varsinaisessa kurinpitomenettelyssä määrätä seuraamuksena muistutus. Muistutusta ei ole otettu mukaan laadittuun rangaistusasteikkoon, koska siinä ei ole kyse varsinaisesti kurinpitorangeistuksesta.

Mikäli järjestyksessä katsotaan olevan niin lievä, että muistutus on riittävä seuraamus, tällöin asiaa ei tule saattaa varsinaiseen kurinpitokäsittelyyn. Muistutusta voidaan lähtökohtaisesti pitää riittävä seuraamuksena esimerkiksi lievissä järjestyssääntöjen rikkomisissa.

3.3

Arviointi

Johtaja totesi selvityksessään, että kurinpitokäsittely ei nyt käsillä olleessa tapauksessa johtanut kurinpitorangeistukseen. Voin yhtyä johtajan selvityksessään laittomasta uhkauksesta asianomistajarikoksena toteamaan ja siihen, täyttikö valvovalle viranomaiselle osoitettu kirje sinänsä tai voiko se ylipäänsä täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä. Selvityksessään johtaja viittasi muiden vankien yhteen vankiin tämän rikostaustan vuoksi kohdistamaan painostukseen osastolla. Voin yhtyä myös tältä osin johtajan toteamaan, että mikäli painostusta on ollut havaittavissa, niin se olisi tullut todeta kirjallisesti.

Siltä osin kun johtaja katsoi, että asia olisi tullut käsitellä uudelleen kurinpitokäsittelyssä, viittaan hänen itsensäkin selvityksessään laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä kantelukirjeen osalta toteamaansa. Käsitykseni mukaan tällä hetkellä käytettävissäni olevien selvitysten ja niistä ilmenevien tietojen valossa edellytykset kurinpitokäsittelylle ainakaan kaikkien kahdeksan vangin osalta eivät olleet olemassa. Varsinkaan kun kirjallista dokumentointia painostuksesta ulkomaalaista vankia kohtaan ei ollut tietojeni mukaan käytettävissä.

Olen aiemmassa päätöksessäni (502/4/15) todennut, että muistutuksen antaminen, vaikka sitä ei pidetä varsinaisena kurinpitorangeistuksena, koskee selvästi vangin oikeutta. Se merkitsee sitä, että vangin on katsottu syyllistyneen järjestyksessä, tosin vähäiseen. Muistutuksella on sinänsä nähdäkseni vastaavanlainen tosiasiallinen vaikutus kuin varoituksella. Se tosin poikkeaa varoituksesta moitteeseen asteen lisäksi myös siten, ettei siitä ole muutoksenhakuoikeutta. Tämä korostaa ennakkolisten oikeusturvatakeiden merkitystä ja huomioon ottamista asiaa selvitetäessä.

Kuten aiemmassa vastauksessani (2496/4/14) totesin, niin arvioin vankilan tulkinneen kirjeessä käytetyt sanamuodot peitellyiksi uhkauksiksi. Erityisesti viittaukset vain pari päivää ennen kirjeen lähettämistä tapahtuneeseen surmatyöhön olivat arvioni mukaan omiaan vahvistamaan vankilan käsitystä siitä, että kirjeessä kerrotun perusteella oli aihetta epäillä osastolle sijoitetun romanialaisen vangin hengen ja terveyden olevan vaarassa. Otaksuin myös vankilan tulkinneen, että vankien kantelukirjeessään kertomalla pyrittiin vaikuttamaan vankilan toimivaltaan kuuluvien virkatehtävien suorittamiseen. Edellä esitettyjen seikkojen valossa kynnys kurinpitotoimiin ryhtymiselle kirjeen allekirjoittaneita vankeja kohtaan oli käsitykseni mukaan madaltunut siinä määrin, että rikosnimikkeiden ja tunnusmerkistön arviointi oli jäänyt puutteelliseksi. Arvioni mukaan vankilassa oli ollut nähtävissä tarvetta reagoida nopeasti osaston vankien kirjeessä esittämiin väittämiin ja epäkohtina pitämiin toimenpiteisiin. Käsitykseni mukaan tapahtuma-aikana laitoksen käytettävissä olleen juridisen substanssiosaamisen vajetta ei voida pois sulkea pohdittaessa vankien kirjeen sisällön tulkinnan ja kirjeen allekirjoittaneiden vankien tilanteen oikeudellisen arvioinnin puutteellisuutta. Edellä kerrotun kaltaisten juridista arviointia vaativien tapahtumien ja toimenpiteiden yhteydessä pitäisin tärkeänä, että vankiloiden kynnys kääntyä esimerkiksi rikosseuraamusalueen puoleen oikeudellista konsultaatiota vaativissa tilanteissa olisi matala.

Käsitykseni mukaan johtajan selvityksessään ilmoittama menettely, jossa Riihimäen vankila poistaa tietojärjestelmistä kaikkien kantelukirjeen allekirjoittaneiden vankien huomautukset, joilla lienee tarkoitettua muistutuksia, on ainoa jälkikäteen käytettävissä oleva tapa korjata prosessissa tapahtuneet virheet ja siinä ilmenneet epätarkkuudet. Näin erityisesti jo senkin takia, että osa toimenpiteiden kohteina olleista vangeista on jo vapautunut tai siirtynyt toisiin laitoksiin.

Johtajan antamasta selvityksestä ei käynyt yksiselitteisesti selville vastausta A:n kirjeessään esittämää, jonka mukaan vangeille ei annettu kurinpitokäsittelyjä koskevia pöytäkirjakopiota heille itselleen pyynnöstä huolimatta. Tiedossani ei ole perusteita sille, ettei ko. asiakirjoja voitaisi antaa asianosaisille. Käsitykseni mukaan asiakirjat olisi tullut luovuttaa vangeille hetimiten kurinpitokäsittelyn jälkeen. Se, että osa vangeista oli selvityksen mukaan kieltäytynyt allekirjoittamasta asiakirjoja, ei ole esteenä niiden toimittamiselle heille.

A:n kantelukirjeen liitteenä ollut toisen samalla osastolla em. tapahtumien aikaan olleen vangin laitossijoittelua koskeva päätös 17.12.2014 osoitti kiistatta, että edellä esitettyä muistutukseen johtanutta kurinpitopäätöstä oli käytetty päätösperusteena noin puoli vuotta em. tapahtumien jälkeen.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on ottanut aiemmin kantaa (1152/4/11) vangista tehdyn ilmoituksen, jonka osalta asiaa ei ollut selvitetty, käyttämiseen päätösperusteena.

Oikeusasiamies Jääskeläinen saattoi tuolloin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon käsityksensä, jonka mukaan vankia koskevaa ilmoitusta, jonka osalta asiaa ei ole selvitetty, ei tule käyttää päätösperusteena.

Oikeusasiamies myös arvioi asiaa myös suhteellisuusperiaatteen kannalta poistumislupaharkinnan yhteydessä seuraavasti.

Vaikka vangin rangaistusaikainen käyttäytyminen on yksi poistumisluvan myöntämistä harkittaessa huomioon otettavista seikoista, nyt kyseessä olevan kaltaisen tapahtuman käyttäminen poistumislupapäätöksen perusteena voi nähdäkseni olla ongelmallista myös suhteellisuusperiaatteen kannalta. Viranomaisen toimien tulee hallintolain 6 §:n mukaan olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Kantelijan oli väitetty nimitelleen vartijaa tämän aiempaan hiustyyliin liittyen. Tarkempaa selvitystä väitetyn nimittelyn laadusta ei ilmoitukseen ollut kirjattu. Vankilan apulaisjohtaja oli päätenyt siihen, ettei asia antanut hänelle aihetta vangin suhteen mihinkään kurinpitotoimenpiteisiin. Vaikka kantelija olisi käyttäytynyt kerrotulla tavalla (mitä ei tässä tapauksessa ollut edes selvitetty), voidaan mielestäni kysyä, kuinka paljon ja kuinka kauan tapahtuman jälkeen mahdolliselle asiattomalle kielenkäytölle voidaan antaa merkitystä arvioitaessa poistumislupaehtojen noudattamisen todennäköisyyttä.

Nyt käsillä olevassa asiassa ei ollut kyse siitä, että kantelukirjeen allekirjoittaneista vangeista laaditut ilmoitukset olisi jätetty selvittämättä. Asian selvityksen eli kurinpitoprosessin sen sijaan voidaan arvioida olleen muun muassa näytön osalta puutteellinen ja jälkikäteen ulkopuolisin silmin arvioiden jossain määrin jopa tarkoitushakuinen. Muistutukseen päättyneen kurinpitokäsittelyn kirjaaminen tässä nimenomaisessa tapauksessa vankitietojärjestelmään vangin tietoihin kurinpitovangistuksen numeron ohella rikosnimikkeellä "laiton uhkaus" on ollut kuitenkin omiaan synnyttämään kuvan kantelijan joutumisesta kurinpidollisten toimenpiteiden kohteeksi. Oikeusasiamies Jääskeläisen aiemmassa päätöksessään esittämää viitaten totean kantani, että vangin laitonta uhkausta koskevaa kurinpitomerkintää, joka ei ollut johtanut kurinpidollisiin seuraamuksiin, ei olisi tullut käyttää päätösperusteena. Kokonaisuudessaan asiassa olisi tullut ottaa huomioon viimeistään kurinpitokäsittelyn aikana johtajan selvityksessään ilmoituksen rikosnimikkeen muuttamisesta toteama. Viimeistään vankia koskeviin tiedostoihin tietoja vietäessä olisi tullut huolellisesti arvioida merkintöjen lainmukaisuus ja niistä välittyvä informaatio päätöksentekijälle. Apulaisjohtajan 12.6.2014 vankitietojärjestelmän kurinpitolehdelle tekemä merkintä "ei toimenpiteitä (seuraamusta)" ei ollut estänyt virheellisen tiedon kirjaamista eli merkintää "syyllistymisestä laittomaan

uhkaukseen 5.6.2014” B:n laitossijoittelua koskevaan päätökseen 17.12.2014. Nähdäkseni edellä mainittu lähtökohtaisesti virheellinen ja vangin vankeusprosessin näkökulmasta voimakkaasti rajoittava tieto olisi voitu jopa välttää tai lieventää ilmoituksessa käytettyä rikosnimikettä muuttamalla.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa esittämäni käsitykset Riihimäen vankilan menettelyn virheellisyydestä vankilan johtajan ja apulaisjohtajan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän kopion tästä päätöksestä myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle, Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen johtajalle ja arviointikeskuksen johtajalle.

Arviointikeskuksen osalta haluan päätökseni tiedoksiannossa korostaan huolellisuutta päätöspäätösteiksi kirjattavien ilmoitusten tosiasiallisiin seuraamuksiin eli onko rikkomuksesta kirjattu ilmoitus ylipäätään johtanut kurinpidollisiin seuraamuksiin. Tässä kanteluasiassa käsillä olleissa ilmoituksissa näin ei ollut tapahtunut.